

4. Přepínání kódů

8/11/06

1. Příklady

- (1) FRANCOUZŠTINA/ARABŠTINA (Bentahila & Davies 1983: 309)

si j'avais la maison, mafamri nākul temma

FFFF AAA

„kdybych měl/a ten dům, nikdy bych tam nejedl/a“

- (2) FRANCOUZŠTINA/HOLANDŠTINA (Treffers-Daller 1994: 214)

mon mari a dit que je devais venir ici een leer halen

FFFFFFF HHH

„můj manžel řekl, že bych sem měla přijít pro žebřík“

- (3) SVAHILŠTINA/ANGLIČTINA (Myers-Scotton 1993: 146)

mimi nita-try kuwa nyumbani throughout the day

EMPH 1SG.FUT-zkusit být doma

S S-A SS AAA

„co se mě týče, budu se snažit být přes den doma“

- (4) ANGLIČTINA/HINDŠTINA (Pandit 1990: 51)

life ko face kiijiye with himmat and faith in apane aap

ACC dělat odvaha sám sebe

A H A H A H AAA HH

„ber život s odvahou a s vírou v sebe sama“

2. Definice

- = střídavé užívání matérie dvou nebo více jazykových kódů jediným mluvčím v rámci téže řečové události

a) strukturní doména

- většinou nezahrnuje tzv. ALTERNACI kódů *code alternation*: užívání různých kódů při různých řečových událostech

- druhy přepínání kódů *code switching*

- 1a) MEZIVĚTNÉ *inter-sentential*

- 1b) VNITROVĚTNÉ *intra-sentential*

- 2a) ALTERNAČNÍ *alternational*: celé syntaktické konstrukce

- 2b) INSERČNÍ *insertional*: zvl. lexikální a/nebo monomorfematické

- někdy se 1b a zvl. 2b označuje jako MÍŠENÍ kódů *code mixing* a nepovažuje se za druh přepínání kódů (Poplack/Meehan 1995, Thomason 2001)

b) jazyková situace

- většinou se o přepínání kódů uvažuje jen v BILINGVNÍCH SITUACÍCH, u plně kompetentních bilingvistů; nezahrnuje se např. „míšení“ kódů vlivem akviziční interference

- většinou se o přepínání kódů neuvažuje v bidialektálních situacích, zvl. při postupných přechodech mezi příbuznými L a H varietami

c) vymezení oproti přejímání

- zvl. u inserčního přepínání

- a) jasná hranice, všechny případy inserčního „přepínání“ jsou OKAZIONÁLNÍ přejímky (Sankoff et al. 1986 aj.)

- b) kontinuum, bez zřetelných hranic (Myers-Scotton 1993, Gardner-Chloros 1995 aj.); přepínání vede k přejímání
- kritéria
 - i. míra UŽITÍ U MONOLINGVISTŮ – problémy: kvantifikace, etnolingvistické komunity bez monolingvistů aj.
 - ii. míra morfologické a fonologické INTEGRACE – problém: přejímky mohou být neintegrováné, přepnutí mohou být integrována
 - iii. FREKVENCE – problém: kvantifikace
 - iv. nahrazení nativních SYNONYM – nefunguje; jak přejímky, tak přepnutí mohou nahrazovat synonyma, nebo zaplňovat mezery
 - v. druh gramatické KATEGORIE – nefunguje; podobné hierarchie u obou: N > ADJ > V atd.

(5) ROMŠTINA/SLOVENŠTINA (Pribylina, Liptov)

normálne ušťa**v o siedme**j hodine,

S R SSS

ale adaďives man **zobuď**-ind'om imar **o šiestej**

S R R S-R R SS

„normálně vstávám v 7 hodin, ale dnes jsem se vzbudil/a už v 6“

(6) ROMŠTINA/SLOVENŠTINA (Bystrany, Spiš)

okrem phur-**eho** savore pijenas **cigaretľ-i**

S R-S R R S-R

„kromě starce všichni kouřili“

3. Sociální motivace

a) makrosociální motivace

- sociální struktura a vztahy omezují výběr jazyka *language choice*
- pojem SOCIOLINGVISTICKÉ DOMÉNY (Fishman 1964, 1965)
- v diglotických situacích dochází k přepínání kódů při KONFLIKTU mezi komponenty domény, zvl. tématem a situací (např. odborné/technologické téma vs. domov)

b) mikrosociální/proaktivní motivace

- výběr kódu není jen mechanickým produktem statické domény; přepínání kódů je sociálně VÝZNAMOTVORNÉ jazykové chování, může sloužit k REDEFINOVÁNÍ statusu a rolí
- musíme chápat nejen a) sociální identity a sociální vztahy mezi komunikanty, ale i b) to, jak jsou sociální identity a vztahy vnášeny do sociální interakce
- „individuals can and do exploit the choices available to them to manipulate situations and redefine the relationships pertinent to a particular interaction“ (Winford 2003: 114)
- lingvistická antropologie, zvl. ETNOGRAFIE MLUVENÍ *ethnography of speaking* (Hymes 1962)
- SITUAČNÍ vs. METAFORICKÉ přepínání kódů (Blom & Gumperz 1972)

Příklad

- norské město Hemnesberget (Blom & Gumperz 1972)
- RANAMÁL (L): mezi „místními“, ale i pozdravy a rodinné záležitosti v interakci mezi „místními“ a vládními úředníky
- BOKMÁL (H): úřední jednání (situační přepínání)
- ale: neformální komentáře a poznámky při úředním jednání v L (metaforické přepínání)

TAXONOMIE FAKTORŮ (Gumperz 1977, Auer 1995)

- sama nevede k vysvětlení, teorii přepínání kódů

- i. reprodukována řeč
- ii. změna konstelace participantů, zvl. volba adresáta
- iii. „postranní“ poznámky, parenteze
- iv. reiterace = překlad/parafráze do druhého jazyky (účel: důraz, vysvětlení, přivolání pozornosti)
- v. změna druhu aktivity, tzv. *mode shift*
- vi. změna tématu
- vii. narážky, jazykové hříčky, tzv. *key shift*
- viii. aktuální členění

MODEL „PŘÍZNAKOVOSTI“ (Myers-Scotton 1993)

- mluvčí volbou kódu a) nejen vyjadřují sociální identity a reagují na situační faktory, ale i b) aktivně vyjadřují záměry a sociálně-pragmatické významy
- zvl. rozměr autorita – solidarita, ale i vztek, exkluze atd.
- volba kódu je VYJEDNÁVÁNÍM „práv a povinností“ *rights-and-obligations sets* mezi participanty při daném druhu interakce
- PŘÍZNAKOVÁ volba kódu nesplňuje komunitní normy a očekávání participantů; signalizuje vyjednávání změny v očekávané sociální distanci mezi participanty

c) sociopsychologické motivace

COMMUNICATION ACCOMODATION THEORY (Giles)

- přepínání kódů jako AKOMODAČNÍ STRATEGIE
- motivována např. snahou o zachování pozitivní sociální identity
- a) KONVERGENCE, konvergentní akomodace: přizpůsobování se ve výslovnosti, rychlost řeči, pauzách, délce výpovědi atd. ale i ve volbě kódu
- b) DIVERGENCE, divergentní akomodace, zdůrazňování jaz. rozdílů
- např. přepínání kódů jako STRATEGIE NEUTRALITY: mluvčí se vyhýbá tomu, aby mu byla připsána jasná etnická aj. identita

4. *Strukturní aspekty*

- omezení založená na
 - a) strukturní EKVIVALENCI (Sankoff, Poplack aj.)
 - b) strukturní KONGRUENCI/RÍZENÍ (Muysken, DiSciullo aj.)
- teoretická otázka: jedna nebo dvě gramatiky?

Matrix Language Frame (Myers-Scotton 1993)

- model zaměřující se na inserční přepínání kódů
- vychází z generativistického pojetí syntaxe a z psycholingvistických modelů
 - a) MARIČNÍ jazyk *matrix language* (ML): specifikuje morfosyntaktický rámec, poskytuje tzv. systémové = syntakticky relevantní morfémy a sled morfémů
 - b) ZAPUŠTĚNÝ jazyk *embedded language* (EL): poskytuje tzv. obsahové morfémy nebo celé fráze (tzv. „ostrovy“)
 - kritéria určení ML: i. první slovo ve větě, ii. finitní morfologie, iii. kvantitativní převaha (v zásadě arbitrární, např. v příkladu (7) považuje Nishimura za ML japonštinu!)

(7) JAPONŠTINA/ANGLIČTINA (Nishimura 1986: 136)

she -wa took her a month to come home yo
 TOP TAG
 A -J AAAAAAA J
 „jí trvalo měsíc dostat se domů, víš“